

## A MARIÁNUS FERENCESEK II. JÓZSEF KORÁBAN.

(Első közlemény.)

Hazánkban Mária Terézia uralkodása idejében kezdődik meg a modern állam küzdelme az egyházi hatalommal. A reformot, mit alatta megkezdettek, teljesen végrehajtotta fia, II. József.

A nagyratörő «kalapos király» előtt oly katholicizmusnak ábrándképe lebegett, amely Rómával semmi közösséget nem ismer, amelynek papjai az állami hatalomnak föltétlen szolgálói. Ezért megszakítja a Rómával való összeköttetést. 1781-ben elrendeli a «*place-tum regium*»-ot. «Minthogy kétségtelen, hogy minden Rómából, az apostoli széktől eredő bulla, breve és más rendelet viszonyban és befolyással lehet az állami ügyekre, azért ezen egy okból jónak láttuk összes örökös tartományainkra elhatározni, hogy a jövőben azoknak szövege előzetesen és mulaszthatatlanul terjesztessék elénk királyi tetszésünk és jóváhagyásunk végett (*pro exoperando placito regio aut exequatur*) és hogy ezen iratok közzététele királyi kegyes hozzájárulásunkig elhalasztassék...»<sup>1</sup> A Rómától függetlenített papságot és szerzetesrendeket centralizálja, a püspökök hatalma alá veti. A püspökök pedig tőle függnek, hivatalos esküt tesznek a nádor vagy országbíró kezeibe. Ebben hűségükre, becsületükre fogadják, hogy mint a Felső hű jobbágyai és alattvalói püspöki hivatalukban semmit sem fognak tenni, sem megengedni, ami az államnak vagy a királyi hatalomnak bármilyen módon, magában véve vagy következeiseiben káros lehet. A fejedelem minden rendeletét és meghagyását tekintet és kivétel nélkül fogyanatosítják s mindenben védik a Felső és az állam javát.<sup>2</sup> Így az ország összes papjai az állam hivatalnokai lettek.

<sup>1</sup> *Collectio Ordinationum Eccl. I. k. 340. l.* — Katona «*Historia Critica*». Tomus XXI. p. 49—51.

<sup>2</sup> *Coll. Ord. Eccl. I. p. 346.* — Katona i. m. T. XXI. p. 142—43.

Ezen állam alá rendelt egyháznak belső szervezetét szabályozza azután önkényesen. Szerinte az államnak joga van intézkedni mindenben, ami nem tartozik a vallásos meggyőződés lényegéhez, a dogmákhoz. A fölvilágosodottak körében élt, egyházjogi ügyekben is Martinire, a szabad gondolkodó Van Svietenre, a szabadkőművesek bécsi fejére, Born Ignácra és a kikeresztelkedett zsidóra, Sonnenfelsre hallgatott. Fölvilágosodottakat tett az állami papnevelők tanáraivá, hogy új, saját eszmekörének megfelelő papságot kaphasson. Rendeleteiben annyira aprólékossáig ment, hogy kortársa, II. Frigyes gúnyosan elnevezte «mon frère le Sacristain»-nak. A disciplinális dolgokról csakhamar átcsapott a vallás tulajdon terére is. A jansenizmus volt rá befolyással és dogmatikus ellentétet támasztott. Eltiltotta az «Unigenitus» bullát, melyben XI. Kelemen 1713-ban Jansennek és követőinek a kegyelemről és szabadságról szóló téves véleményét ítélte el. Ép így tesz az «In Coena Domini» bullával, mely a pápai szék hatalmának és igényeinek teljes összefoglalását adja. Meghagyja a püspököknek, hogy e bulla példányait a rituálékból szakítsák ki és két hónapon belül 50 forint büntetés terhe alatt küldjék be hozzá. Tilos a molinisták és jansenisták tanainak tárgyalása úgy a világiak, mint az egyháziak előtt. Még írásban, vitatkozásban se legyen ezekről említés, sőt ki se ejtsék a molinizmus és jansenizmus szavakat.<sup>1</sup> Fölállítja a bécsi cenzurát, mert értésére esett, hogy némely püspökök a legjobb könyveket azon okból, mert elveiknek nem feleltek meg, heretikusoknak jelentették ki és azok olvasásától papjaikat eltiltották. A bécsi cenzurának meg is lett a hatása, a könyvgyártók iziben elszaporodtak. Gomba módra keletkeztek «filít-falat», «giz-gaz», «gyim-gyom», «lets-fets», «háj-báj» iratok, ahogy ezeket Szaicz Leo nevezi.

A fölvilágosodás szellemében intézi el a nem katolikus felekezetek viszonyainak szabályozását. Kiadja a «türelmi rendeletet»,<sup>2</sup> mert a valláskülönbőség senkinek sem lehet ártalmára és kell, hogy az állam oltalmat nyújtson mindenkinek, mert mindenkinek véheti hasznát. Ezen rendelet elhamarkodott kibocsátásával a protestánsok szenvedélyét zúdította a katolikusokra. Józsefről magáról azt hirdetik, hogy protestáns, «aki még most viszi tökéletességre ama reformációt, melynek még 300 esztendővel Luther Márton

<sup>1</sup> Coll. Ord. Eccl. I. p. 360—63. — Katona i. m. T. XXI. p. 52—54.

<sup>2</sup> Coll. Resol. Eccl. T. II. p. 347. — Katona i. m. T. XXI. p. 112—135.

vetette meg az ágyát és most kezdi a katolikusokat keresztényekké tenni». <sup>1</sup> A protestánsok féktelenkedését jelzi, hogy újra kinyomatják Pozsonyban a Klemángyiust, amelynek gyűlölködő irányát és durva hangját a jobbérzésű protestánsok is röstelték. Találón jegyzi meg Szaicz Leo, hogy mindjárt, amint a tolerancia füstöt vetett, ezen szép versekkel kezdték a katolikusokat csúfolni. <sup>2</sup>

II. József intézkedései lesújtólag hatottak az egész katolicizmusra, annak papságára. Mégis legtöbbet szenvedtek alatta a szerzetesrendek. II. József saját eszmeköréből kiindulva, folytonos rendeleteivel zaklatja, reformálja, majd meg eltörli őket, «az állam és közjó érdekében». Rendeleteinek hatását akarom bemutatni a magyarországi ferencesek szűz Máriáról nevezett rendtartományában. <sup>3</sup> Ezen rendeleteket a helytartótanács útján a Pozsonyban székelő provinciálishoz intézték, ott gyűjtötte össze őket időrendben egy azonkori ferences Balogh Bernárd kéziratos latin munkájában. Művét, mely Kósa Jenő ferences író «Collectanea»-jának folytatásaképpen 1774-től 1808-ig adja a mariánus ferencesek történetét, két példányban másolták le. <sup>4</sup> Ezek között az a hiteles, mely széljegyzetekkel és kataloggussal el van látva. <sup>5</sup> Ezen példány 522. számozott lapra terjed és mint Kósa műve, három részre oszlik; az első a provincia külső történetét tárgyalja, a második a létező, a harmadik az elpusztult konventek multját vázolja. Ezen mű kiegészítésére szolgálnak a pozsonyi archivumban őrzött «Acta Capitularia»-k,

<sup>1</sup> Schlötzer Staatsanzeigen. I. Heft. I. Band. Göttingen. 1782.

<sup>2</sup> Máriafi: Igaz Magyar. I. 108 l.

«Felhozta már Isten magyarok csillagát,  
Aki elrontotta Róma birodalmát.  
Már kezünkbe adta a pápisták haját,  
Hiába kiáltják ezután Máriát.»

<sup>3</sup> Ezidőben Magyarországon a ferenceseknek négy rendtartománya volt: Provincia S. Mariae. Provincia S. Salvatoris. Provincia S. Ladislai. Provincia S. Joannis Capistrani.

<sup>4</sup> A munka teljes címe: Fratrís Eugenii Kósa Antiquarii Provinciae Sanctae Mariae in Hungaria Ordinis Minorum Sancti Patris Nostri Francisci Strictioris Observantiae Collectaneorum Partis Primae Ipsam Provinciam in Genere exhibentis Continuatio Deducta Per Fratrem Bernardum Balogh Ejusdem Ordinis et Provinciae Emeritum Ministrum Provinciale Ab Anno Aerae Christianae 1774. Ad Annum usque 1808. Tomus Secundus, In quo Continuatur etiam Secunda et Tertia pars ejusdem Antiquarii.

<sup>5</sup> Első számozatlan lapjára az van írva: «Est quidem hic tomus 2-dus bis descriptus, ex quibus hic praesens pro authentico est habendus, alter autem reponendus...»

melyek a mariánus ferencesek káptalanjainak intézkedéseit foglalják magukban és így a rend belső életére vetnek világot.

## I.

II. Józsefnek a mariánus ferencesekre vonatkozó első intézkedése 1781-ben jelent meg. Eszerint az uralkodó igen fontos okokból megszünteti a szerzeteseknek a külföldi szerzetekkel való összeköttetését, ez alól csak az imában való közösséget veszi ki. (*Demptis unice quoad preces et suffragia Confraternitatibus.*) A bel-földi szervezkedés minden külső elem kizárásával két hónap alatt menjen végbe. Ha úgy kívánják, több klostrom egyesülhet egy kongregációban. Ezentúl a szerzetházak nem függnek a generálistól sem lelki, sem fegyelmi, még kevésbé anyagi ügyekben, hanem a provinciális kormányozza őket a püspökök és a helytartótanács felügyelete mellett. Épen ezen okból nem szabad többé az egyetemes káptalanokon megjelenniök, viszont a rendi előjáróságok nem küldhetnek a külföldről ide visitorokat. Idegen szerzetes nem választható meg előjárónak. Itthon az országban tarthatnak tartományi káptalant, amire az engedélyt a helytartótanács adja meg. Ezen káptalanokon a lelki és belső fegyelmezéshez tartozó dolgokat válasszák szét az anyagi és külső fegyelmi dolgoktól s mindkettőről külön könyvet (*protocollum*) vezessenek. A visitorok tisztét az itthoni atyák végézik el az új provinciális megválasztása előtt. Tilos rendi ügyekben a Rómába vagy más országokba való utazgatás és az idegen helyeken való huzamos tartózkodás, mert a fenti kegyes határozatok után erre nincs szükség. A női klastromokra is vonatkozik ezen rendelet. Minden szerzetesrend itthon nyomassa ezután a breviáriumokat, missálékat, antiphonálékat, a kóruson vagy másutt használatos könyveket, hogy ne menjen ki értük annyi pénz a külső országokba. A legkisebb pénzösszeg sem küldhető ki különös engedély nélkül.<sup>1</sup>

Ezen rendelet folytán a mariánus ferencesek életében nagy változás állott be. Eddig a mariánus rendtartomány melegen ápolta a Rómával való kapcsolatot. Az összes ferences tartományokat egyesítette a generális személye, ki élénken őrködött arra, hogy mindenütt betartsák szent Ferenc reguláját, a rendi statutumokat, ápolják a rendi hagyományokat, kövessék a régiek jámbor szo-

<sup>1</sup> 1781. ápr. 2. nr. 2010. — Katona i. m. T. XXI. p. 44—49.

kásait. A generálisok időnkint visitorokat küldöttek ki az egyes országokba, hogy a klastromokat megvizsgálják, a szerzetesek panaszait meghallgassák és az ő nevükben a provinciális-választó gyűlésen elnököljenek. A visitorok tapasztalataikról jelentést tettek a rend egyetemes fejének. A nagy vagy egyetemes káptalanok pedig, amelyeken képviselőileg minden rendi tartományból megjelentek, igazi szellemi középpontjai voltak annak a nagy ferences köztársaságnak, mely egész Európában szétterjedt. És ezen összeköttetést külsőleg azért szüntetik meg, mert a szerzetesek utaztatása sokba kerül, a visitorok pénzt visznek ki s idegen, rossz elvű szerzetesek jönnek ide vizitálni, valójában pedig a rendelet rugója ugyanaz volt, mint a «*placetum regium*»-é.

Ugyanezen rendeletet 1781. május 21-én a provinciálissal újra közlik, mert a felség tudomást szerzett arról, hogy Spisits József, Zágráb város jegyzője bizonyos Mikulich nevű ember hagyatékából 100 forintot Rómába küldött misére. Ez többé meg ne történjék.<sup>1</sup>

A szerzeteseknek a püspöki kar siet segítségére. Batthyányi József esztergomi érsek szóban és írásban előadja a püspöki kar véleményét a császár egyházellenes intézkedéseiről.<sup>2</sup> Ebben kiterjeszkedik a szerzetesrendek állapotára is. A szerzetesrendek nem szakíthatók el a külföldi szerzetesfőktől, mert azoknak mintegy püspöki jurisdikciójuk van fölöttük. Hiszen a szerzetesek oly viszonyban vannak fejükkal, mint a fiú apjával, a szolga urával, az alattvaló feljebbvalójával szemben. Miként a fiú sem tagadhatja meg függését, ha apja messze földön tartózkodik is, úgy a szerzetesek sem. Ami a rendtartományok szétválasztását vagy újjáalkotását illeti, az az egyházi és nem a politikai hatósághoz tartozik. A királynak nincs joga arra, hogy a szerzeteseket a generálisnak köteles engedelmségtől föloldja. A szerzetesrendek nagyobb részét Magyarországra úgy fogadták be, hogy összeköttetésben voltak rendjük fejével, mint az 1715. évi CII. t.-cikk és az 1723. évi XCVI. t.-cikk bizonyítja. A tridenti zsinat meghatározta, mely ügyekben tartoznak a szerzetesek a püspök alá és melyekben nem. Nincs rá ok, hogy most minden ügyben a püspökök alá vettessenek. A pénzkiküldést, ha azt hiszik, hogy így nagy összeg megy ki az országból, ám tiltsák el, de a lelki összeköttetést engedjék meg. Ne tegyenek úgy, mint a meggondolatlan sebész, ki ahelyett, hogy

<sup>1</sup> nr. 3256.

<sup>2</sup> Balogh i. m. p. 70—90. — Katona i. m. T. XXI. p. 55—90.

a ráksebet az ujjon elkötötte volna, hogy tovább ne terjedjen, az egész kézfejet levágta. Ha a kezünket vagy lábunkat levágják, azért még megmarad az egész test fölött uralmunk, de ha a törzset elválasztják a fejtől, a test csonka hullá lesz.

Az ilyféle intézkedések lassankint a szerzetesrendek pusztulására vezetnek. Vajha csalódnánk ebben! De már az egész országban mindenfelé suttognak, beszélnek arról és emiatt félelem szállja meg lelkünket. Hajdan nagyobb számmal voltak szerzetesek az országban, mint most és az ország mégis virágzott, gazdagságban élt. Azért nem kell aggódnunk amiatt, hogy a szerzetesek elszedik a szegény adózó nép pénzét. Megtévesztik azok Felségedet, kik azt állítják, hogy a szerzetesek semmi hasznára sincsenek az államnak és azok érdemeit szántsándékkal elhallgatják. Végül a szerzetesek reformálása nem tartozik a király tisztehez; az apátnak, előljárónak vagy zsinatnak dolga az. Régi királyaink is csak elősegítették a szerzetesek reformációját, de maguk annak módját elő nem írták, így rendelte azt szent László Decr. I. c. 21. és Mátyás királyunk Decr. 6. art. 12. Ezt határozta a tridenti zsinat is. Sess. 25. cap. 22.

Hiábavaló volt a primás fölterjesztése, az uralkodó megmaradt régi tervénél. 1782-ben a helytartótanács a mariánus provinciálíst értesíti,<sup>1</sup> hogy a külföldi szerzetesekkel való összeköttetésről szóló mult évi rendelet érvényben marad. Akik ezt lelkiismeretükkel nem tudják megegyeztetni, azoknak az uralkodó megengedi, hogy birodalmából távozzanak. Az összeköttetés kétféle lehet: passzív és aktív. Az előbbi mindig káros, azt teljesen megszünteti, az utóbbi nem mindig annyira ártalmas, hogy néha hasznos ne lehetne. Az aktív összeköttetést megengedi a koldulórendeknél «quoad fundationalia Capitalia». Az apátoknak, prépostoknak, illetőleg a szabályszerűen megválasztott provinciálisoknak teljeseni az a hatalmuk van, ami előbb a generálist illette. Választhatnak maguk közül visitort, de annak hivatala ne legyen örökös, hanem három, legfőljebb hat évre terjedjen. A klastromok a püspökök alatt állanak, hogyha valamely szerzetnek klastromai több püspök alá tartoznak és azok valamely vitás ügyben nem tudnak megegyezni, úgy az ügyet az uralkodó elé terjesszék. Rendi szokás szerint tartományi káptalant tarthatnak, de erről előre jelentést kell tenni a helytartótanácsnak. Ha pedig a klastromok több tartományra terjednek ki, mindig az a politikai hatóság adja meg az engedélyt, amelynek területén

<sup>1</sup> 1782. jan. 14. nr. 408.

tartják a gyűlést. A káptalanok jegyzőkönyvei a püspök útján fölterjesztendők. Ha ez pontosan megtörténik, úgy a gyűléseken külön királyi biztosra nincs szükség. Mivel az előljáróktól függ javarészt a klastromok nyugalma, békéje, ezeknek megválasztását a szerzetesek szabadságára bizza. A szerzetes tartományok szétválasztása Magyarországon és az örökös tartományok területén ez idő szerint szükségtelen.

Ezekben alkotja meg az uralkodó a mariánusok új rendi szervezetét. Rendeletei gyorsan készültek, hiányosak. Amint új eset merül föl, toldozza-foldozza őket, pótlólag intézkedik. 1782-ben a generálissal való összeköttetésről két rendeletet bocsát ki. Értésére jutott ugyanis, hogy a generálisok leveleket küldöznek be, melyekben a szerzeteseknek a régi állapotokhoz, szokásokhoz való ragaszkodást javallják. Ezért a generálistól érkező leveleket késlekedés nélkül terjesszék föl.<sup>1</sup> Mikor látta, hogy ezekben a generális pusztán a provinciális megválasztását veszi tudomásul, akkor megengedte, hogy ezt a generálisnak ezután is bejelenthetik, mert ezt szükségessé teszi az imák közössége. Vigyázzanak azonban arra, hogy a tudósításban semmi másról említés ne tétessék. E végből a provinciális jelentése és a generális válasza a kancellária útján történjék.<sup>2</sup>

Majd 1783-ban a provinciális hatalmi körét bővíti. Ráruhazza a visitatori tiszteet. Ugyanis a provinciális megkapta teljesen azt a hatalmat, ami eddig a generálist illette. Azelőtt a generális helyettest vagy kommisszáriust küldött a provincia megvizsgálására, most erre nincs szükség, a provinciális maga járja be tartományát. Üdvösebb ez, mert az idegen kommisszáriusok sok pénzbe kerültek és inkább zavart, egyenetlenséget támasztottak, mint a békét ápolták. Ha valamely szerzetesnek panasa van, a megyés püspökhöz forduljon, az majd orvosolja baját.<sup>3</sup> Újabb esetek szükségessé tették a provinciális-választógyűlés újabb szabályozását is. Ugyanis megeshetik, hogy a provinciális három évi hivatalának letelte előtt meghal vagy a gyűlés megtartásában akadályozva van. Ebből zavarok támadnak. Egyformaság céljából ezután is a provinciális hívja egybe a gyűlést a legnagyobb városba, ahol a szerzetnek klastroma van. De a gyűlésen ezen klastrom gárdiánja

<sup>1</sup> 1782. ápr. 15. nr. 2566.

<sup>2</sup> 1782. május 31. nr. 3710.

<sup>3</sup> 1783. aug. 4. nr. 7271. et 510.

elnököl, mert a régi provinciálisnak már ekkor megszűnt a tiszte. Ugyanezen klostromfő a provinciálisnak helyettese halála esetén, vagy ha ez akadályozva van.<sup>1</sup> Ha a választógyűlésen harmadik szavazásnál is szavazategyenlőség fordul elő, a provinciális az illetők közül a megyés püspök nevezi ki.<sup>2</sup> A provinciális egyúttal gvárdián nem lehet. Hiszen sokszor összeütközés van a szerzetesek és a gvárdián között, miben a provinciálisnak kell vizsgálatot tartania, ítélnie. Ez lehetetlen, ha egyúttal ő a ház feje. Azért, ahol ezen eset fönnáll, ott új gvárdiánt kell választani és ezen intézkedés a jövőben szemelőtt tartandó.<sup>3</sup>

Igy a mariánusok tartományában a provinciális után a budai gvárdiánnak lett legnagyobb tiszte. Ő a gvárdiánok elseje. 1785-től a gvárdiánságok betöltése is máskép történik. Eddig a rend kormánytanácsa, a definitorok vagy discretusok választották meg a gvárdiánokat, II. József ezen testületet megszünteti. Ezután minden konvent tagjai maguk választják meg házfőnöküket. E választások a jelen évben február végéig végbemenjenek.<sup>4</sup> Később a választás idejét a tanárkodó szerzetesek miatt június havára teszi.<sup>5</sup> Részt vehetnek abban a klostornak kívül káplánkodó tagjai is, de maguk fizetik útiköltségüket.<sup>6</sup> Ezzel nagy zavart idézett elő. Azok, kik csak a szerzetesi ruhát hordták, de szívéük a világé volt, akárhányszor fegyelmet nem tartó házfőnökre adták szavazatukat. Pedig a ferencesek szervezete szerint épen a gvárdiánok voltak a konventek életének valódi irányítói. Ugyanekkor mindjobban kitűnt, hogy az uralkodó az engedetlen szerzeteseket magára szabadította. Találtak azok minduntalan panaszra okot s kérelmükkel a helytartótanácsot zaklatták. A helytartótanács szabadulni akart a zaklatásoktól s elrendelik, hogy ezentúl a szerzetesek csak oly esetben fordulhatnak oda, ha előljárójuknál és a megyés püspöknél nem találtak meghallgatásra, vagy ott egyáltalán igazságot nem remélhetnek.<sup>7</sup> Utóbb mindent, még a fizetést is a provinciális útján kell kérniök a helytartótanácsból.<sup>8</sup>

A mariánus ferencesek ezen rendeleteknek megfelelőleg jártak el. 1783-ban Rachsa Rajmund lesz a provinciális. Ő tartja 1784-ben az utolsó időközi káptalant. Majd 1785-ben kérelmére a helytartótanács megengedi, hogy nem a megszabott helyen,

<sup>1</sup> 1785. ápr. 28. nr. 11.860.    <sup>2</sup> 1785. máj. 24. nr. 14551.    <sup>3</sup> 1786. május 6. nr. 1508. et 18.934.    <sup>4</sup> 1785. jan. 10. nr. 217.    <sup>5</sup> 1788. aug. 14. nr. 30.792. et 2918.    <sup>6</sup> 1787. febr. 16. nr. 727. et 6266.    <sup>7</sup> 1785. febr. 14. nr. 4275.    <sup>8</sup> 1789. jún. 10. nr. 2322. et 21.471.

Budán, hanem kivételesen a boldogasszonyi klostromukban tartatják gyűlésüket. És jóllehet hivataloskodásából csak két év telt el, választhatnak azért új provinciálist, de ennek hivatala a régi három év helyett hat évig tart. A budai gvárdián elnökölt. Rachsa Rajmundot választották meg újra, ki így egyfolytában nyolc évig állott a rendtartomány élén.<sup>1</sup> Választását a helytartótanács megerősítette.<sup>2</sup>

A provinciálison és gvárdiánokon kívül nem voltak ugyan előjárók a ferencesek rendjében, de voltak címek és kitüntetések. Így a kiérdemült provinciálisok az új provinciális után következtek. Azoknak, akik a rendi iskolákban a tanítás terén fáradoztak, kitüntetésül a «lector»-i címet, azoknak pedig, akik a hitszónoklatban buzgólkodtak, a «concionator» címet adták meg. Az ilyenek némi kiváltságban részesültek és sorban a többi rendtagokat megelőzték. Mária Terézia ideje óta e privilegiumokat a gimnáziumokban működő rendtagokra is kiterjesztették. Ezekre vonatkozólag is intézkedik az uralkodó. A koldulórendeknél divatos összes titulusokat megszünteti.<sup>3</sup> Majd a ferencesek fölterjesztésére régi rendeletét fönntartja ugyan, de ez nem zárja ki azt, hogy az érdemekben megöregedett rendtagoknak sorban elsőségük ne legyen a többiek fölött.<sup>4</sup> Elrendeli, hogy a kiérdemült provinciálisokra és előjárókra az asztalnál semmi különös tekintet ne legyen. Azok a többi szerzetessel teljesen egyenlők, azért velük egy sorban üljenek s egyformán étkezzenek.<sup>5</sup>

A külső szervezet meghatározása után a szerzetesi intézmények alapjának: a regulák, konstitúciók és exempciók fölülvizsgálatára került a sor. 1784-ben a helytartótanács az összes szerzetesrendeket megkeresi, hogy amennyiben a regulákban vagy rendi szabályzatokban oly tételek vagy kifejezések volnának, melyek az uralkodó kibocsátott vagy a jövőben kibocsátandó rendeleteivel bármily módon ellenkeznek, azokat büntetés terhe alatt törüljék, szakítsák ki s soha föl ne olvassák.<sup>6</sup> A rendi káptalanokon azontúl új szabályokat és határozatokat nem hozhatnak.<sup>7</sup> Már 1782-ben bekérték a mariánusok provinciálisától a rendi kiváltságok összeírását.<sup>8</sup>

Chmel József provinciális jobbagyi alázattal előadja, hogy

<sup>1</sup> Acta Capitularia. 1785. <sup>2</sup> 1785. szept. 7. nr. 25.732. <sup>3</sup> 1785. márc. 29. nr. 8270. <sup>4</sup> 1785. jún. 27. nr. 16.796. <sup>5</sup> 1785. szept. 7. nr. 23.820. <sup>6</sup> 1784. nov. 2. nr. 25.223. <sup>7</sup> 1786. jan. 10. nr. 180. et 2020. <sup>8</sup> 1782. máj. 27. nr. 3637.

az kétségbe nem vonható, hogy a mariánus rendtartomány kezdettől fogva a püspökök hatalma alá volt rendelve. Nincsenek más privilegiumai és exempciói, mint a többi koldulórendeknek. Ezek a Bullarium Magnumban ki vannak nyomtatva, melyet nagy terjedelme miatt «Mare Magnum»-nak is neveznek. Majd a tridenti zsinat terjedelmes kiváltságait szűkebbre vonta. Most is alázattal elismerik a püspökök rendes joghatóságát bizonyos ügyekben, amint azt a kánonok és jogszokás megszabják. Elismerik a püspökök delegált hatalmát, úgy mint a tridenti zsinat határozataiban az ki van fejezve. Végül azért is tisztelik a püspökök felügyeleti jogát, mert a felség ezt elrendelte. Eredeti okmányokat nem tud beterjeszteni, mert ezeket csak a generálisnak szokták megküldeni.<sup>1</sup>

Az uralkodó megelégedett e fölterjesztéssel, ez ügyet nem bolygatta tovább, hanem a breviáriumokat és directoriumokat vizsgálhatta végig. Ezentúl a directoriumokat vagy egyházi kalendáriumokat, melyek az ünnepek sorrendét adják s a papi zsolozsmák és misék végzési módját megszabják, a helytartótanácsához kell fölterjeszteni.<sup>2</sup> A mariánusoknak 1785-ben be kell jelenteniök, hogy hány példányban nyomatták ki a directoriumot.<sup>3</sup> 1786-ban törölteti a ferencesek és kapucinusok directoriumából a következő ünnepeket: Stigmata S. Francisci, festum Archi-Confraternitatis B. M. Virginis, Translatio Domus Lauretanae. Egyúttal megszünteti a torok megáldását szent Balázs püspök ünnepén.<sup>4</sup> A breviáriumban szent Bruno officiumában talált meg nem felelő részletet. Azért a második nocturnus leckéiből e szavaktól «Exorto nimirum diro Scismate» az «interfuit et subscripsit» szavakig levő részt kitörülteti.<sup>5</sup> Ezen intézkedések azonban szorosan az istenitisztelet rendezésével függnek össze.

A ferencesek rendje koldulórend volt. Tagjai fogadalmukban szegénységre kötelezik magukat és ennek szigorú kötelezettsége nemcsak az egyesekre, hanem az egész testületre is vonatkozik. Hogy az anyagi világnak senki közülök rabja ne legyen, még a főntartásukra adományozott javakat is világi ember, «syndicus» kezelte náluk. Ez volt a közvetítő a világ és a szerzetesek között. Gondjuk a reformált mariánus provinciában a legkisebb dologra is

<sup>1</sup> A provinciális fölterjesztését közli Balogh i. m. p. 172.

<sup>2</sup> 1782. május 16. nr. 3392.

<sup>3</sup> 1785. okt. 4. nr. 27.901. et 1785.

<sup>4</sup> 1786. márc. 11. nr. 873. et 10.775.

<sup>5</sup> 1782. okt. 7. nr. 7116. et 78.

kiterjedt. Tilos volt a templomban vagy máshol perselyt elhelyezniök, pénzt kéregetniök, nem türtek meg a kolostor falai között semmi hasznot hajtó dolgot. És hogy elveiket tettekkel hirdessék, a koldusok módjára időnkint szétoszlottak a környék népe közé alamizsnát szedni. Nagy alázattal összeszedtek ilyenkor gabonát, hüvelyes veteményeket, baromfit, tojást, húsneműeket, bort és minden csekély adományt, amit a nép önként följánlott. A káptalanok ügyeltek arra, hogy az egyes házak fölös élelmet össze ne gyűjtsenek. Meghatározták minden konventnek kéregetési területét, hogy a koldulással a hivek terhére ne legyenek.<sup>1</sup> Az alapítványok mellett ezen koldulásból tartották fenn a ferencesek klastromaikat.

A ferencesek koldulása az országban bevett szokás volt. Még a törökök is megengedték ezt nekik. Mehemet basa, látván a nyitrai tizenhárom barátnek nyomorult sorsát, 1663-ban békés koldulást enged nekik két esztendőre. Levelét a mariánusok pozsonyi archivumukban őrzik. «Én Nagyságos Mehemet Basa az Hatalmas Tündöklő és Győzhetetlen uralkodó Török Császárnak egyik Hadi Tanácsa, a Dunán innént lévő Hadainak Fő Parancsolója és Érsek-Ujvári vég hazáinak mostani Hel Tartó Gondviselője. Isten Engedelmébül. Adgyuk Tuttára mindeneknek, hogy az Nittrai Tizenhárom Barátok könyörgének azon, hogy hit Levelünket adnánk nékik, hogy az mi Török Pártunkon békével koldulhatnának. Mink is mai naptul fogva két egész Esztendeig meg engedtük nékik, és fogadom is az én igaz Uri Török hitemre, és az hatalmas Tündöklő Török Császárom áldott Fejére, hogy ezen Nittrai Tizenhárom Barátnek két egész Esztendeig az mi Török Rendőnkrol semminémű bántások és rongálások nem léssen, az mi Török Pártunkon, ott járhatnak, a hol akarják, melynek nagyob bizonyosságainak okáért adtam ezen Magyar és Török Írásommal való Czimeres, és Uri Pecsétemmel meg erőssítettett hit Levelemet nékik. Ujvár 23. December 1663.»<sup>2</sup>

Az állam ezen ügybe először Mária Terézia idejében szólt bele. Tény volt az, hogy a koldulórendek az országban nagyon elszaporodtak. Már a magyar udvari kancellária a mariánusok kérelmére 1697-ben eltiltja, hogy a mariánus rendtartomány határain belül más koldulórendek letelepedjenek. Ugyanis a mariánusok

<sup>1</sup> Erről bőven van szó az Acta Capitularia-kban. I. köt. 1610—1666. II. köt. 1663—1711. évig.

<sup>2</sup> Kósa «Collectanea». P. II. Conventus Nittriensis.

kolostorai egymástól három, négy, legföljebb hat mérföldnyi távolságra esnek, ezen a területen dicséretesen gondozzák a hivek üdvét, koldulásból élnek és törvény szerint bevett szerzetesrendet képeznek. Más szerzetesek tehát itt szükségtelenek, csak a nép terhére válnak. Telepedjenek le azok az ország más, elhagyatottabb részére.<sup>1</sup> A kánonjog alapján történt a határozat, mert a régi kánonok megszabják a koldulóklasztromok egymástól való távolságát. A koldulásba nem szól bele a politikai hatóság, azt mint a szerzetesek belügyét, azokra bizza. A kéregetési területek megállapítását a kolostorok békésen intézték el. Így 1720-ban a salvatoriánus és mariánus ferencesek maguk között a gyöngyösi egyezményt alkották meg.<sup>1</sup> Sőt a helytartótanács a klasztromokat koldulási joguk gyakorlásában támogatja. A mariánusoknak 1750-ben Pesten volt bajuk. A pesti városi hatóság eltiltotta őket a borkoldulástól. Mikor ők jogukra hivatkozva mégis koldultak, a hatóság a hordókban levő mustjukat kiöntette. Ezért a helytartótanácsnál keresnek jogorvoslást. Ügyük kedvezően dőlt el, a helytartótanács a városi hatóság tettét érdeme szerint megróttá és meghagyta, hogy a ferenceseket szabadon hagyják koldulni és a must kiöntésével okozott kárt térítsék meg.<sup>3</sup>

De Mária Terézia későbbi idejében már az állam szabályozza a koldulás ügyét. 1770-ben meghagyja, hogy a klasztromok alamizsnát a szükségnek megfelelőleg szedjenek és ezzel vissza ne éljenek. Különböző koldulórendek tagjai ugyanazon helyre nem járhatnak koldulni. A megyés püspökök kötelességévé teszi, hogy minden klasztromnak kéregetési területét megállapítsák. De a mariánus tartományban csak a győri püspök hajtatta végre a rendeletet, mint Kósa megjegyzi, a többi püspök azt a szerzetesrendekre bízta. II. József az 1770-i rendeletre hivatkozva sürgeti azon táblázatok beküldését, melyeken föl van tüntetve, mely területen szabad egy-egy klasztromnak kéregetni.<sup>4</sup> Meghagyja, hogy a kijelölt terület határain túl ne menjenek.<sup>5</sup> Majd meg akarja tudni, rászorulnak-e a koldulórendek a kéregetésre, nincs-e más vagyonuk, miből megélhetnek?

1784-ben kimutatást kérnek a mariánusoktól arról, mennyi pénzük van. Hol van a rendtartomány pénztára, amelybe évenként

<sup>1</sup> A kancellária levelét közli Kósa i. m. P. I. p. 233. <sup>2</sup> Kósa i. m. P. I. p. 246. <sup>3</sup> Kósa i. m. P. I. p. 260. <sup>4</sup> 1781. nov. 16. szám nélkül. <sup>5</sup> 1782. okt. 7. nr. 7115. et 77.

a klastromok bizonyos összeget befizetnek? Mi célból állították föl a rendi pénztárt és mire fordítják a befolyt összeget?<sup>1</sup> Jóllehet a provinciális tagadó választ ad, hogy náluk sohasem volt a rendtartománynak pénztára,<sup>2</sup> azért még többször kérdezősködnek a pénztár után.<sup>3</sup> Ugyanezen évben minden klastrom jövedelméről kimerítő jelentést kérnek. A bevallás formuláját is megküldik. Tizenöt pontra kell felelniök. Sorolják föl azon jószágokat, melyek évi jövedelmet hajtanak. A klastromok házait, épületeit, ingatlanait írják össze. Az alapítványi összegeknél részletesen tüntessék föl, tehermentesek-e, ki vannak-e kamatozásra adva. Mi jár még a klastromnak, amit nem fizettek be, mikor kell azokat befizetni. Mennyibe kerül évenként a szerzetesek fönntartása, mi megy jámbor célokra, mennyit fordítanak az épületek fönntartására s egyéb költségekre. Mennyi a házipénztár állaga s ha van gyógyszeráruk, mi annak évi jövedelme.<sup>4</sup> Majd az alapítványi összegek elhelyezéséről tudakozódnak.<sup>5</sup> Bekérik az alapítóleveleket annak feltüntetésével, melyek vésztek el, melyek kerültek idegen kézbe.<sup>6</sup>

1786-ban a szerzetesházak összes alapítványi pénzeit a királyi közalapba kéri be.<sup>7</sup> Ezen alapítványokhoz a szerzetesek hozzá nem nyulhatnak, azokat nem kevesbíthetik.<sup>8</sup> Évenként a syndikussal, az esperessel és a nemesek birájával költségeikről computust csinálnak s azt fölterjesztik.<sup>9</sup> A koldulás mennyiségéről, az összeszedett dolgok minőségéről és helyi értékéről is jelentést kell tenniök.<sup>10</sup> Végül a koldulórendeket eltiltják a koldulástól,<sup>11</sup> kivételt csak az irgalmasok betegápoló rendjével és az Erzsébet-apácákkal tesznek. 1789. nov. 1-étől a mariánusok nem szedhetek alamizsnát, az ennek helyében ígért évi fizetést pedig nem folyósították számukra. Hacsak az uralkodó kegyesen meg nem engedte volna, hogy magánosok és testületek bevihetnek a klastromokba misépénzt és önkéntes adományokat, úgy Balognak szavai szerint «a szerzetesek alig tengethették volna nyomorult éltüket».

Igy, mint láttuk, II. József reformjaival odáig ment, hogy a mariánus ferenceseket még kolduló jellegüktől is megfosztotta.

A ferencesek a kontemplatív és aktív szerzetesi életmódot

<sup>1</sup> 1784. márc. 3. nr. 6803.    <sup>2</sup> Balogh i. m. P. I. p. 196.    <sup>3</sup> 1785. márc. 29. nr. 8283. — 1785. nov. 2. nr. 1785.    <sup>4</sup> 1784. május 11. nr. 10.881.    <sup>5</sup> 1785. aug. 8. nr. 20991.    <sup>6</sup> 1785. okt. 18. nr. 31.058.    <sup>7</sup> 1786. márc. 11. nr. 839. et 10.758.    <sup>8</sup> 1787. febr. 10. nr. 454. et 5675. — 1787. júl. 27. nr. 3195. et 26.593.    <sup>9</sup> 1787. febr. 17. nr. 517. et 6322.    <sup>10</sup> 1789. jún. 2. nr. 2281. et 20.914.    <sup>11</sup> 1789. szept. 23. nr. 4022. et 37.363.

egyesítették. Munkaterük a klastromi lelkészkedés volt. Ők voltak valójában a népnek és a polgári osztálynak papjai, az egyház demokratikus elemét képezték. Lemondó életük, szegényes ruházatuk a néphez közelíti őket, a laikus testvérek foglalkozása megegyezik a szegény emberek munkájával. Egyszerű emberek eszejárásához alkalmazkodtak szónoklataikban; moralitásokkal, példázatokkal kötötték le a nép figyelmét. Megőrizték a néphagyományokat, melyek a magyar nép nevelésében oly jó szolgálatot tettek.

A mariánus ferencesek majd minden klastromához egy-egy szép csodás történet fűződött. Az erdő sűrűjében fekvő szent Katalin konventjében a vak visszanyerte szeme világát, a sánta ép lábbal járt, többen súlyos betegségükből szabadultak ki. A patronus Erdődy-család tagjai beszélték el, hogy szent Katalin a kolostor lakóin is megkönyörült. Mikor nagy havazás volt és a ferencesek nem tudtak kolostorukból kimozdulni, egy előkelő nő kenyerekkel megrakott kosárral zörgetett a klastrom kapuján s alamizsnát adott a szűkölködőknek. Amikor az alamizsnát meg akarták köszönni, a női alak már eltűnt szemük elől.<sup>1</sup> Az érsekújvári kegyképnél gyógyult meg 1646-ban Batthyányi Borbálának, Forgách Zsigmond özvegyének egyetlen gyermeke. Mutogatták azt a három értékes egyházi ruhát, miket az özvegy ajánlott föl a szent Szűz szobrára.<sup>2</sup> A szentantali Mária-kép vért izzadott,<sup>3</sup> a csodában kételkedők keményen bűnhődtek.

Szent László konventjében a «basa pajzsáról» szállongó rege tartotta fenn magát. 1690-ben a kanizsai basa betegeskedett s súlyos betegségében itt keresett gyógyulást, hol a bold. Szűz kis temploma búcsújáró hely volt. A basán segített a szent Szűz, mire a keresztény hitre tért s hálából pajzsát a templom falára függeszté.<sup>4</sup> A szentlászlói és az andocsi kápolnák, mint a lorettói ház a zavaros időkben, csodálatosan vándoroltak mocsarakon, földeken át, hogy a féktelen katonák ki ne rabolják, meg ne fertőztessék a szent Szűz hajlékát.<sup>5</sup> A sümegei csodákkal tündöklő bold. Szűz képről és az ott

<sup>1</sup> Kósa i. m. Conventus S. Catharinae.

<sup>2</sup> Kósa i. m. Conv. Érsekújváriensis.

<sup>3</sup> Kósa i. m. Conv. S. Antonii.

<sup>4</sup> Kósa i. m. Conv. S. Ladislai.

<sup>5</sup> Thuróczy írja: «Templum S. Regis Ladislai medias inter aquas situm, iidem (Franciscani) custodiunt . . . ferunt ope Divina translatam isthuc ex Croatia aediculam». — Az andocsi történetét említi Kazy: «Historia Regni Hungariae», liber V. fol. 40.

történt csodákról egy ferences 1703-ban külön könyvet bocsátott világra *«Betegek Gyógyítója»* címen, «mivel valamint hogy a szépen illatozó rózsza ama lemma szerint: redoletque, sanatque, úgy az ő Anyai irgalmassága is rajtunk szánakodván, valahol a nyavala, betegség és nyomorúság találtatik, hogy meggyógyítson, oda siet».<sup>1</sup>

A mariánus ferencesek az egyszerű nép izlésének megfelelőleg templomaikat elhalmozták képekkel, szobrokkal, díszítésekkel. Apolták a különféle nyilvános ájtatosságokat, körmeneteket. Ezekben olvadt össze az egyház pompája az állam díszével és az ünneplő nép hívő részvételével. Hogy minő fényesek voltak a körmenetek, világot vetnek erre a ferencesek följegyzései. Így mikor a mariánusok 1717-ben az esztergomi klostromukba bevonulásukat tartották, mintegy tízezer ünneplő hívő vett részt a körmenetben. A menetben elől a várbeli lovas és gyalogos katonaság haladt, azt a céhtestületek követték zászló alatt/zeneszóval. Az ifjúság karban énekelt. A kordaviselő atyafiak égő gyertyákkal, zászlókkal, szent Ferenc szobrával jelentek meg. A városi tanács előtt kifeszített fehér zászlót lobogtattak annak a jelöl, hogy a hagyomány szerint IV. Béla is *«sub vexillo»* vezette be a ferenceseket Esztergomba. A zászló egyik oldalán a bold. Szűz képe és alatta a város cimere volt látható, a másik oldalán pedig szent Ferenc stigmatizált képe a rendtartomány címerével s ezen fölírással: *«Szent Ferenc testvéreinek betelepítésével boldogítja a várost»*. A városi hatóság után az egyházi énekesek és muzsikások, majd a szerzetes és világi papság mentek kereszt alatt. Itt is mindkét oldalon zászlót vittek. Az egyik Kapisztrán Jánost ábrázolta, amint V. Miklós őt Magyarországra küldi a török ellen. A másik Savoyai Jenő herceget tüntette föl, amint az Oltáriszentség vételével erősíti meg magát a dicső diadalokra. A szentséget vivő pap után a menetet asszonyok és leányok serege zárta be. Hatszáz koszorúleány volt, az asszonyok eltérő nyelvük szerint hármas csoportra osztottak s a bold. Szűz szobrát vitték szent énekek zengése között.<sup>2</sup>

Az idők folyamán a mariánusok több temploma búcsujáró hely lett. Ilyenkor, mint szent László konventjében följegyezték,<sup>3</sup> a szomszédos hegyek, völgyek, erdőségek egy templomként tűnnek

<sup>1</sup> *«Betegek Gyógyítója.»* Nagyszombat. 1703. Előszó.

<sup>2</sup> Kósa i. m. Conv. Strigoniensis.

<sup>3</sup> Kósa i. m. Conv. S. Ladislai.

föl, visszahangzik a vidék a jámbor nép könyörgésétől, a zsoltárok énekétől. Benépesül a templom gyónókkal, ilyenkor templomukban kora reggeltől egész délig tart a szentmiseáldozat. Fölszaporodnak az ájtatos mise- és más kegyes alapítványok, a fogadalmi ajándékok. A ferencesek minden templomában megünnepelték évenként augusztus 2-án a Portiuncula-búcsut. Ez a rend ősi szokásán alapult.

A ferencesek sikeres működését nagyban előmozdították még az általuk emelt «fraternitas»-ök, testvérületek. Ezen fraternitásokban testet ölt a vallásos kor hő vágya. Ezek a régibb kor keresztény egyletei, vallásos társulatai. Harmadrendűek, penitenciatartók, kordaviselő atyafiak nevezete alatt fordulnak elő. A confraternitásoknak férfiak, nők, gazdagok, szegények tagjai azért, hogy a rend lelki javaiban, a mise, böjt, ima, virrasztás, elmélkedés lelki hasznában részesüljenek. A mariánusok ezenkívül szervezték még templomaikban a Szűz Mária-,<sup>1</sup> Szent Sebestyén,<sup>2</sup> Szent Antal,<sup>3</sup> Krisztus teste<sup>4</sup> társulatát, mely társulatok valami évi járulékot fizettek a kolostor és templom szükségleteire, amiért a ferencesek vizsontszolgálatra kötelezték magukat.

Az uralkodó a ferenceseknek ezen működési körét megbénítja. II. József azért, hogy «a vallást eredeti tisztaságába visszaállítsa», az istenitisztelet módját rendezi. Az egész istenitiszteletet racionalissá s egyöntetűvé akarta tenni az országban. A templomi szónoklatokat, a misék számát és idejét szabályozza. A templomi zászlókra, szobrokra, képekre vonatkozólag intézkedik. Az arany, ezüst fogadalmi ajándékokat eladatja. Tűzveszély miatt eltiltja a templomi kivilágításokat. A kiváltságos oltárokat, melyekhez búcsuk vannak kötve, megszünteti. Megszabja, mikor szabad a szentséggel áldást adni. Nagyhéten a római ritus szerint végezzék a szertartásokat, a föltámadási körmenet elmarad. A körmeneteket megengedi Úrnap hetében, a keresztjáró napokon és akkor, ha püspöki engedéllyel esőért, jó termésért vagy más közjóért esedeznek, máskor eltiltja.<sup>5</sup> A föltámadási körmenet és a Szent-István-napi körmenet eltiltása Budán, mikor körülvitték szent István ép csudatevő jobb kezét, fájtt legjobban. Ez utóbbi nemzeti ünnep volt egyúttal, melyet

<sup>1</sup> Protocollum Conv. Posoniensis.

<sup>2</sup> Kósa i. m. Conv. Posoniensis.

<sup>3</sup> Kósa i. m. Conv. Posoniensis.

<sup>4</sup> Kósa i. m. Conv. Tyrnaviensis.

<sup>5</sup> Coll. Ben. Resol. I. 401—411.

ritka fénnel tartottak meg. Ányos Pál is megemlékezik róla gróf Károlyi Antal dicséretére írt «Igaz hazafi» költeményében.

«Elég lesz az öröm könyvek öntésére,  
Hogy ha emlékezel István jobb kezére.  
Úgy van, láttam minap buzgó könyveidet,  
Láttam, hogy forgattad Égre szemeidet.  
Midőn szent királyunk áldott tetemeit  
Vivén, énekelted szép dicséreteit...»

Az uralkodó kiméletlenül kimondja, hogy körmenet csak az Oltáriszentséggel lehet. Szent István napján lehet ájtatosság, de ott is csak örök üdvösségben lakozó lelkéhez folyamodjanak, nem pedig — tudja Isten — minő csontokból álló kezéhez.<sup>1</sup>

1781. dec. 7-én a «Portiuncula» búcsut eltiltja és a fraternitásoknál előforduló visszaélésekről intézkedik.<sup>2</sup> Tilalmában azon általános elvből indul ki, hogy az igaz vallásba sok visszaélés csúszott be, mik a műveletlen, hiszékeny népet könnyen megtéveszthetik, az akatholikusok előtt pedig hitünk szentségének rovására történnek. Ezek a visszaélések különösen a Portiuncula nevű búcsunál fordulnak elő. Itt táblákat állítanak ki a templom kapujába vagy más helyre ezen fölirattal: «*toties-quoties*». Ezen szavak azt jelentik, hogy ahányszor a hivek az előírt cselekedeteket elvégzik és bizonyos imádságokat elmondanak, mindannyiszor búcsuban részesülnek. Ilyen táblákat nem szabad többé készíteni, sem kiállítani, a püspökök pedig papjaikkal világosítsák föl a népet a búcsuk igazi természetéről. Egyúttal a harmadrendieknél, az úgynevezett Cinguli, Jézus Szive és ezekhez hasonló confraternitásoknál, valamint az általános föloldozás és pápai áldások körül is káros visszaélések fordulnak elő, azért ezeket a visszaéléseket a püspökök mind szüntessék meg.

A tilalom ellenére is megtartották a mariánusok templomaikban a Portiuncula-búcsut, sőt a veszprémi templomban ebben három püspök is résztvett.<sup>3</sup> Majd a veszprémi püspöknek és az esztergomi érseknek részletes fölterjesztést küldenek a búcsuról és a testvérületekről. Chmel József provinciális a veszprémi püspök megkeresésére jelenti,<sup>4</sup> hogy szándékában van a «*toties-quoties*» föliratú táblákat eltávolítani. A szószékről a rendtagok aug. 2-án

<sup>1</sup> Marczali : Magyarország II. József korában. II. 192. lap.

<sup>2</sup> 1781. dec. 7. nr. 5805.

<sup>3</sup> Balogh i. m. p. 57.

<sup>4</sup> Közölve Balogh i. m. p. 57—59.

valóban azt hirdették ki, hogy a hivek egy teljes búcsut nyerhetnek a maguk számára, a többit pedig a tisztítóhelyen szenvedő lelkekre alkalmazhatják, mert ez a rend ősi fölfogása. Ami a confraternitásokat illeti, a mariánusoknál nincs Jézus Szive társulata, sem Cinguli-confraternitas, hacsak ezalatt mást nem értenek. Van azonban a veszprémi egyházmegye területén Veszprémben és Keszthelyen penitenciatartó szent Ferenc harmadik rendje. Ennek férfi- és nőtagjai azt a kötelességet vállalják magukra, hogy naponként 54 miatyánkot és üdvözlégyet vagy pedig a bűnbánati zsoltárokat imádkozzák, de nem bűn terhe alatt. Skapulárét viselnek ruhájuk alatt. Ha állásuk engedi, résztvesznek a társulat miséin, szent beszédein és gyűlésein. Minden újhholdkor vagy a rá következő vasárnapon a társulat ferences igazgatója szent beszédet intéz hozzájuk, azután szent Ferencről litániát mondanak, majd a ciboriummal áldást kapnak. Újhholdat követő két napon mise van a társulat élő és megholt tagjaiért. Mise alatt az olvasót imádkozzák, mise előtt és után a ciboriummal áldás van. Évenként vagy két-évenként választják tisztviselőiket, ez a társulat egyetlen gyűlése. A misékért, a sekrestyés szolgálataért, az egyházi ruhák és szerek használatáért díjat fizetnek ugyan, de annak jórésze a szegény és beteges confraterek segélyezésére fordítatik. Rendes polgári ruhában járnak, penitenciatartóknak csak azért nevezik őket, mivel állásuknak megfelelőleg tartózkodniok kell a fényűzéstől.

Ugyanezen két konventben van még szent Ferenc kordaviselő atyafiainak társulata is. Ezek férfi- és nőtagjai naponként 6 miatyánkot és üdvözlégyet imádkoznak, hogy búcsut nyerjenek. Minden hónapban két miséjük van, egy az élő, egy a megholt társulati tagokért. Újhhold vasárnapján szent beszédjük van s máskor nincs gyűlésük, csak tisztújításkor. A misékért, gyertyákért és egyházi szerek használatáért havonként fizetnek. Ruhájuk alatt megáldott övet (kordát) viselnek. A társulatba való fölvétel módja az, hogy a társulat ferences igazgatója bizonyos imádságok elmondása közben az illetőt ruháján kívül kordával övezi és nevét a társulat könyvébe bejegyzi.

A provinciális az esztergomi primáshoz küldött fölterjesztésében <sup>1</sup> a Portiuncula-búcsura vonatkozó dolgokat részletesen, tudományosan kifejti. Szent Ferenc, midőn az assisi püspöktől és kanonokoktól nem tudott templomot szerezni, a subasiói bencés

<sup>1</sup> Közölve Balogh i. m. p. 60—69.

apáthoz fordult. Ez átengedte neki azt a kis templomot, mely szűz Mária tiszteletére volt szentelve. «Ecclesiam S. Mariae de Portiuncula.» Szent Ferenc a templom számára teljes búcsut eszközölt ki III. Honorius pápától 1223-ban. E búcsu évenként augusztus 2-án, a templom fölszentelésének ünnepén volt. Később III. Pál pápára hivatkoztak, hogy az 1544-ben élőszóval a búcsut egész augusztus hónapra kiterjesztette. Ezért ilyen fölírás volt a kis templomon: «Augusti hic veniam dat tibi quaeque dies», de ezen írást, mint hamis alapokon nyugvót Róma levétette. A pápák a Portiuncula-búcsut a ferences férfi- és nőszerzetesek minden templomára kiterjesztették, amint az Wadding Annaleseiben is az 1223. évnél 3-ik számnál látható. Idővel az a jámbor szokás terjedt el, hogy a hivek aug. 2-án többször is fölkeresték a ferencesek templomait azon hitben, hogy mindannyiszor búcsut nyerhetnek.

Nem volt e kérdésben kétségeskedés 1700-ig. Ekkor a laibachi püspök kérdésére a bíborosok szent testülete úgy felelt, hogy maradjanak meg a régi szokásnál. 1723-ban névtelen könyvecskék jelentek meg, minők manapság is vannak, a «toties-quoties» ellen; mire Prosper de Lambertinis, a szent testület titkára — ki később XIV. Benedek néven pápa lett — az egész kérdést megvilágította. És Rómában újra úgy határoztak «servandum esse solitum». Ebből kifolyólag a hívők aug. 2-án a ferenceseknek, továbbá a kapucinusok-, klarisszák- és Erzsébet-apácáknak templomában a kellő feltételek betartásával «annyiszor, ahányszor» búcsut nyerhetnek. Egyet a maguk számára, a többit a purgatoriumbeli lelkek számára. Így tanítják ezt Boranga Mária Antal «de Indulgentiis» 41. paragrafus, vagy a rendi írók közül Pauck Engelbert «Vinea Seraphica» cap. 28. nr. 136., Born Hermann «In Firmamento Seraphico», «2-da die Augusti» és mások. Ez a közös gyakorlat és Rómában manapság is így tartják. Ezután áttér a confraternitásokra. Röviden leírja a tagok kötelezettségeit és kijelenti, hogy semmi rendellenességet, visszaélést nem tapasztalt köztük.

Ezek alapján a primás mérsékelt hangú fölterjesztést küld az uralkodóhoz, hogy rendeletei mélyen benyulnak népünk vallásos érzületébe. Nehéz a nép szokásain változtatni. A nép nem lát különbséget dogma és szertartás között. Hagyja meg a körmeneteket, a búcsukat, a confraternitásokat. Ezek nem zavarják meg az állam ideig tartó nyugalma, a hívő lelkeknek meg nagy hasznára vannak. Már pedig az örök boldogság előbbre való a földi jólétnél. A fejedelmet azonban nem lehet letéríteni útjáról, úgy gondolko-

dott, hogy ha a kereszténység hosszú ideig megvolt ezek nélkül, úgy most is bizvást el lehet nélkülök. Fölösztatja az összes testvérvételeket. Kivételt csak azon harmadrendi ferencesekkel tesz, kik a rendi ruhába be vannak öltöztetve és valamely klostromban élnek. Ezek névsorát be kell terjeszteni, halálukig a klostromban élhetnek, de többé ilyet fölvenni nem szabad.<sup>1</sup> A fraternitások vagyonát illetőleg elrendeli, hogy további intézkedésig azok értékes dolgait eladni, rájuk adósságot csinálni nem szabad.<sup>2</sup> Majd a confraternitások alapítványi pénzeit a királyi közalaphoz kapcsolja.<sup>3</sup>

Nem csodálhatjuk, hogy az istenitisztelet új rendezése a nép között nagy visszatetszést keltett, mert ezekkel az uralkodó nem a vallást állította vissza eredeti tisztaságába, hanem valójában a népet fosztotta meg lelki vigaszától. Az akatholikusok azt hitték, hogy a császár velük tart. Ezentúl bátrabban gunyolták a kath. egyház szertartásait és istenitiszteletét, elnevezték azt babonának és bálványimádásnak. Viszont többen, így nálunk Szaicz Leo apologiát írnak ő Felsége mellett, «melyben megbizonyítatik, hogy ő Felsége jó Pápista, és buzgó Tisztelője a B. Szűz Máriának».<sup>4</sup> Hivatkozik evégből ő Felsége szép példájára, hogy épen akkor, mikor «az aufklungs- Fantaszták legtöbbet nyálaskodnak a tsudálatos képek ellen s az szent helyekre való bútsú-járások ellen, ezeknek mintegy trútzára maga is a múltt 1786. E. a maga úttýából bétére Nagy Mária-Tzelbe, s ott nyilván a maga ájtatoságát el-végzé, meggyónván, s áldozván, és igen ájtatosan imádkozván...»<sup>5</sup> «Mellyből egyszersmind azt is néminemüképpen észrevehettyük, hogy némelly Boros-Fejű, s Fa-nyelű-vallású emberek a mi Felséges Apostoli Királyunknak leg-jobb Szándékát, s ki-adott Kegyelmes Rendelését vagy nem jól értik, vagy szán-szándékkal eből magyarázzák s ezzel szörnýű botránkozást szereznek sokakban, és kivált az ájtatos, buzgó Keresztények szívét a mi legjobb Királyunktól iszonyú-képpen elidegenítik.»<sup>6</sup>

Az bizonyos, hogy II. József a katholikusok előtt rászorult ilyen apologiákra.

(Folytatjuk.)

Nagy Béni dr.

<sup>1</sup> 1782. dec. 19. nr. 9037. et 235.

<sup>2</sup> 1783. júl. 7. nr. 6182. et 455.

<sup>3</sup> 1786. márc. 11. nr. 839. et 10.758.

<sup>4</sup> Máriafi: Igaz Magyar I. IX. Tzikkely, 154—166. lap.

<sup>5</sup> Máriafi i. m. II. 27—28. lap.

<sup>6</sup> Máriafi i. m. II. 31—32. lap.